

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาบทบาทของพระอรหันต์ในการประกาศพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัย : พระครูปิยธรรมธีรารักษ์ (พิบูล ปิยธมฺโม/จันทร์โสภณ)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระสุธีธรรมาภรณ์, ผศ.ดร. ป.ธ. ๙, M.A. (Pali & Sanskrit), Ph.D. (Pali)

วันสำเร็จการศึกษา : ๓ มีนาคม ๒๕๕๙

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาความเป็นพระอรหันต์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาบทบาทในการประกาศพระพุทธศาสนาของพระอรหันต์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (๓) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระอรหันต์ในการประกาศพระพุทธศาสนา การวิจัยนี้เป็นแบบคุณภาพ คือการวิจัยเอกสาร ค้นคว้าเรียบเรียงจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า บุคคลผู้ที่จะบรรลุความเป็นอริยะชั้นอรหันต์ได้นั้นต้องเป็นผู้ละสังโยชน์ ๑๐ ประการได้อย่างเด็ดขาด พระอรหันต์สาวกแม้จะหมดสิ้นกิเลสอาสวะเหมือนกันแต่ก็มีคุณพิเศษแตกต่างกัน คือ พระอรหันต์เป็นประเภทสุกขวิปัสสกะหรือ พระอรหันต์ปัญญาวิมุตจะไม่มีฤทธิ์ ส่วนพระอรหันต์ประเภทเจโตวิมุตติ คือ ผู้หลุดพ้นแห่งจิต หรือเรียกว่าฌานลาภีบุคคล ผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๓ ประการ คือ วิชชา ๓ อภิญญา ๖ และปฏิสัมภิทา ๔ ธรรมที่สนับสนุนให้บรรลุเป็นพระอรหันต์คือโพธิปักขิยธรรมคือธรรมที่ก่อเกิดให้รู้แจ้งหรือธรรมที่เกื้อหนุนอริยมรรคมี ๓๗ ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ และอริยมรรคมีองค์ ๘

บทบาทในการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอรหันต์ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี และต้องอธิบายขยายความทำให้คนเข้าใจหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศไว้ ผลของการประกาศและเผยแผ่ธรรมในแต่ละครั้งทำให้คนบรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก เนื้อหาที่เป็นบทสนทนาโต้ตอบกันระหว่างพระสาวกกับบุคคลต่างๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการสนทนาธรรมและทักษะ ในการแปลความพุทธธรรม คนในยุคนี้ ความสนใจที่ปรากฏอยู่ในการสนทนา

บทบาทของพระอรหันต์ในการประกาศพระพุทธศาสนาทั้ง ๕ รูป คือพระมหากัสสปเถระ พระสารีบุตรเถระ พระมหาโมคคัลลานะเถระ พระอูเรลกัสสปเถระ และพระอานนทเถระ ทำให้มหาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการประกาศตนเป็นอุบาสกและอุบาสิกา มีผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นจำนวนมาก ดังนั้นถือว่าพระเถระเหล่านี้เป็นกำลังสำคัญในการประกาศซึ่ง

พระพุทธรูปศาสนาได้สืบทอดแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบันนี้ก็เพราะอาศัยพระเถระเหล่านี้ พุทธบริษัทจึงนำมาเป็นแบบอย่างในการประกาศและเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

Thesis Title : The study of Ven. Arahants' roles in the Propagation of Buddhism

Researcher : Phrakhrupiyatamtiraporn Piyadhammo (Phiboon Chansopon)

Degree : Master of Art (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Phra Suthithammanuwat, Pali IX, M.A., Ph.D.

Date of Graduation : 3 March 2016

Abstract

This thesis is of three objectives namely:- 1) to study the state of being Ven. Arahantas in the Buddhist scriptures, 2) to study Ven. Arahantas' roles in propagating Buddhism, 3) to analyze Ven. Arahantas's roles in propagation of Buddhism. This research methodology is a qualitative one with documentary researcher on Buddhist scriptures and related documents.

From the research, it is found that one who is to attain the state of being the Noble One must get rid of the 10 Samyojanas completely. Though Ven. Arahantas will be out of the defilement in same way, they have the different qualities. That is to say, Ven. Arahanta of the type of Sukkha-Vipassaka or Ven. Arahanta of type of Pañña-Vitmutti will not be of the supernatural power. Ven. Arahantas of the types of Cetovimutti are those who go away from the defilements otherwise called those who go away from all the defilements, otherwise called Jhāna-Labbhī Puggala who is of 3 qualities :- 3 Vijjās, 6 Abhiññās and the 4 Paṭisambhidas. The Doctaines which support one to attain Arahantaship are 37 Bodhipakkhiya Dhammas which are the Dhammas which help the persons to realize the 37 Noble Dhammas:- the 4 Satipatthānas, the 4 Samappadhanas, the 4 Iddhipadas, the 5 Indriyas, the 5 Balas, the 7 Bojjhangas and 8 Noble Paths.

The roles in propagating and spreading Buddhism by Ven. Arahantas are of the good success, but there must be the explanation and the enlargement of the essence to cause the people to understand the Doctrine since announced by the Buddha. The result of the propagation at each time caused many people to attain

the Dhamma. The essence of the Dhammas which is the conversation among disciples and different people reflect ones to see the way of the interest in the Dhammas and the viewpoint of the translation of Buddha-Dhammas by the people at that age. The interest appearing in the conversation among the people reflects one to see the Dhammas and viewpoint in the translation of Buddha-Dhammas by the people at that age.

The 5 Ven. Mahākassapa, Sāriputta, Mahāmoggallāna, Uruvelakassapa and Ānanda Arahantas' roles in propagating and spreading Buddhism caused the people to have the faiths in Buddhism. Thus, they were many people who announced themselves to be Upāsaks and Upāsikās. Thus, it is regarded that these monks were the important power in propagating Buddhism who continued up to present time. Thus, the Buddhists took those Venerables to be the exemplary persons in announcing and spreading Buddhism to be developed more and more.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร,ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่กรุณาให้ผู้วิจัยเข้าศึกษาในบัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความอนุเคราะห์เกื้อกูลจาก พระสุธีธรรมานุวัตร,ผศ.ดร., คณบดีคณะพุทธศาสตร์ ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่มีเมตตาและกรุณายิ่ง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ดูแลเอาใจใส่แนะนำข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์กับข้าพเจ้า ขอขอบคุณ ผศ.รังษี สุทนต์ ที่ให้คำปรึกษาข้อมูลในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณคณาจารย์บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ความสามารถศึกษาค้นคว้างานวิจัยเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์นี้ พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกและประสานงานต่างๆ ให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ที่ช่วยค้นข้อมูลและช่วยแปลเอกสารภาษาอังกฤษ และขอขอบคุณเพื่อนนิสิตทุกๆ ท่าน ผู้เป็นกัลยาณมิตรที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือในขณะกำลังศึกษาอยู่

สุดท้ายนี้ คุณความดี บุญกุศล ความรู้ ความดีงามทั้งหลายอันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยอุทิศให้คุณพ่อ คุณแม่ ผู้ให้กำเนิด และบูชาคุณครูอาจารย์ ทุกๆ ท่าน ขอให้ทุกๆ ท่านมีส่วนแห่งกุศลนี้ด้วย เทอญ

พระครูปิยธรรมธีรภรณ์ (พิบูล ปิยธมฺโม/จันทร์โสภณ)

๓ มีนาคม ๒๕๕๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๑
บทที่ ๒ ความเป็นพระอรหันต์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	
๒.๑ นิยามและความหมายของพระอรหันต์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๒
๒.๑.๑ ความหมายของพระอรหันต์	๑๒
๒.๑.๒ ความเชื่อเรื่องความเป็นพระอรหันต์ก่อนพุทธกาล	๑๓
๒.๑.๓ ความเป็นพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนา	๑๔
๒.๒ ประเภทของอรหันต์	๑๕
๒.๒.๑ ปัญญาวิมุต	๑๕
๒.๒.๒ อุภโตภาควิมุต	๑๖
๒.๓ วิธีแห่งความเป็นอรหันต์	๑๘
๒.๓.๑ หลักธรรมที่สนับสนุนในการบรรลุเป็นอรหันต์	๑๙
๒.๓.๒ หลักธรรมในการปฏิบัติเพื่อความเป็นอรหันต์	๒๔
๒.๓.๓ แนวทางการปฏิบัติเพื่อความเป็นอรหันต์	๒๖
๒.๓.๔ ระดับการบรรลุธรรม	๓๑
๒.๔ ลักษณะของบุคคลผู้บรรลุอรหันต์	๓๓
๒.๔.๑ ลักษณะด้านใน	๓๓

๒.๔.๒ ลักษณะด้านนอก	๓๖
๒.๕ สรุป	๓๘
บทที่ ๓ บทบาทของพระอรหันต์ในการประกาศพระศาสนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	
๓.๑ บทบาทของพระอรหันต์ในการประกาศพระศาสนา	๔๑
๓.๑.๑ บทบาทในการประกาศพระศาสนาของพระมหากัสสปเถระ	๔๑
๓.๑.๒ บทบาทในการประกาศพระศาสนาของพระสารีบุตร	๔๗
๓.๑.๓ บทบาทในการประกาศพระศาสนาของพระมหาโมคคัลลานะ	๕๔
๓.๑.๔ บทบาทในการประกาศพระศาสนาของพระอูรุเวลกัสสปะ	๖๒
๓.๑.๕ บทบาทในการประกาศพระศาสนาของพระอานนท์	๖๘
๓.๒ สรุป	๗๙
บทที่ ๔ วิเคราะห์บทบาทของพระอรหันต์ในการประกาศพระศาสนา	
๔.๑ วิเคราะห์บทบาทของอรหันต์ในการประกาศพระศาสนา	๘๑
๔.๑.๑ พระมหากัสสปเถระ	๘๑
๔.๑.๒ พระสารีบุตรเถระ	๘๓
๔.๑.๓ พระมหาโมคคัลลานะเถระ	๘๖
๔.๑.๔ พระอูรุเวลกัสสปะ	๘๙
๔.๑.๕ พระอานนท์เถระ	๙๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๓
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๖
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษานำไปใช้	๙๖
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๙๖
บรรณานุกรม	๙๗
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑) ภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก, ๒๕๐๐. และ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรคภาษาบาลีและภาษาไทย อรรถกถาธรรมบทภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยเรียงตามลำดับคัมภีร์ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาบาลี)
ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธ มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิหารวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)

อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉกก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.เอกาทสก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกาทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.ปฎิ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปาทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.วิ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ	(ภาษาไทย)
ขุ.เปต.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ปุ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)

ข. ค่าย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.สี.อ.	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขนธวคคอนุชกถา	(ภาษาบาลี)
อง.เอก.อ.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรธปุรณี เอกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ติก.อ.	(บาลี)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรธปุรณี ติกนิบาตอนุชกถา	(ภาษาบาลี)
ม.ม.อ.	(บาลี)	=	มชฌิมนิกาย ปปญจสุทนี มชฌมปณณาสอญจกถา	(ภาษาบาลี)

ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค

วิสุทธิ.	(บาลี)	=	วิสุทธิมคคปกรณ์บาลี	(ภาษาบาลี)
วิสุทธิ.	(ไทย)	=	วิสุทธิมรรคปกรณ์	(ภาษาไทย)

๒) การระบุเลขหน้าภาษาไทย

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎกภาษาไทย ใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายมหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๐ ข้อ ๒๑๖ หน้า ๑๖๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา ใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุ เล่ม/หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ เช่น อง.จตุกก.อ. (ไทย) ๒/๖๗-๗๐. หมายถึง อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย มโนรทปุรณี ติกนิบาตอรรถกถา ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม ๒ หน้า ๖๗-๗๐

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค ใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุ เล่ม/หน้า หลังคำย่อหลังคัมภีร์ เช่น วิสุทธิ. (บาลี) ๓/๔๓, วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๑/๘๘. หมายถึง คัมภีร์ วิสุทธิมคฺคปกรณ์ ภาษาบาลี ภาค ๓ หน้า ๔๓ และวิสุทธิมรรคปกรณ์ภาษาไทย ภาค ๓ ตอน ๑ หน้า ๘๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย